

Załącznik do zarządzenia nr 11/2020  
Dyrektora Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie  
w Słupsku z dnia 24 lutego 2020 roku

**LOKALNA DIAGNOZA ZAPOTRZEBOWANIA  
NA USŁUGI SPOŁECZNE W ZAKRESIE  
WSPIERANIA RODZINY I SYSTEMU PIECZY  
ZASTĘPCZEJ W POWIECIE SŁUPSKIM**

SŁUPSK 2020

## 1. Wstęp

System pieczy zastępczej to zespół osób, instytucji i działań mających na celu zapewnienie czasowej opieki i wychowania dzieciom w przypadkach niemożności sprawowania opieki i wychowania przez rodziców. Funkcjonowanie pieczy zastępczej reguluje ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, która obowiązuje od dnia 1 stycznia 2012 roku. Ustawa określa kompetencje dla jednostek samorządu terytorialnego oraz organów administracji rządowej. Gmina odpowiedzialna jest za pracę z rodziną przeżywającą trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych, w tym za poradnictwo specjalistyczne dla rodzin i zapewnienie usług asystentów rodziny. Do zadań własnych gminy należy również tworzenie i rozwój systemu opieki nad dzieckiem, w tym placówek wsparcia dziennego, a także współfinansowanie pobytu dzieci z terenu gminy w pieczy zastępczej. Do zadań własnych powiatu należy:

- 1) zapewnienie dzieciom pieczy zastępczej w rodzinach zastępczych, rodzinnych domach dziecka oraz w placówkach opiekuńczo-wychowawczych,
- 2) organizowanie wsparcia osobom usamodzielnianym opuszczającym rodziną i instytucjonalną pieczę zastępczą,
- 3) tworzenie warunków do powstawania i działania rodzin zastępczych, rodzinnych domów dziecka i rodzin pomocowych oraz szkolenie i kwalifikowanie kandydatów do pełnienia tych funkcji,
- 4) organizowanie wsparcia dla rodzinnej pieczy zastępczej, w szczególności przez tworzenie warunków do powstawania grup wsparcia i specjalistycznego poradnictwa,
- 5) prowadzenie placówek opiekuńczo – wychowawczych oraz placówek wsparcia dziennego o zasięgu ponadgminnym,
- 6) wyznaczenie organizatora rodzinnej pieczy zastępczej.

Poniższą diagnozę opracowano w celu zbadania potrzeb powiatu śląskiego w obszarze wsparcia rodziny i systemu pieczy zastępczej. W dokumencie przeanalizowano dane dotyczące funkcjonowania pieczy zastępczej za lata 2017 – 2019 z uwzględnieniem statystyk w obszarze rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka, wychowanków pieczy, a także osób usamodzielnianych. Formułując wnioski wykorzystano dokumenty sprawozdawcze jednostki, ocenę zasobów pomocy społecznej oraz analizę dokumentacji takiej jak: oceny sytuacji dzieci, plany pomocy dziecku oraz indywidualne programy usamodzielnienia. Opracowana diagnoza ma służyć opracowaniu projektu, w ramach którego

możliwy będzie rozwój usług wspierających system rodziny i pieczy zastępczej w powiecie słupskim.

## 2. Dane o sytuacji demograficznej powiatu słupskiego

Tabela 1.

*Liczba mieszkańców w powiecie słupskim w latach 2017 – 2019 (stan na 31.12 i 30.06.19)*

| Wyszczególnienie              | Rok 2017 | Rok 2018 | Rok 2019 |
|-------------------------------|----------|----------|----------|
| <b>MIESZKAŃCY (w osobach)</b> |          |          |          |
| Ogółem                        | 98 737   | 98 816   | 98 793   |
| <b>KOBIETY</b>                |          |          |          |
| Ogółem                        | 49 333   | 49 424   | 49 429   |
| Wiek 0-17                     | 9325     | 9 301    | 9 287    |
| Wiek 18-59                    | 28 409   | 28 135   | 27 976   |
| Wiek 60 lat i więcej          | 11 599   | 11 988   | 12 166   |
| <b>MĘŻCZYŹNI</b>              |          |          |          |
| Ogółem                        | 49 404   | 49 392   | 49 364   |
| Wiek 0-17                     | 9 900    | 9 832    | 9 770    |
| Wiek 18-64                    | 33 867   | 33 610   | 33 480   |
| Wiek 65 lat i więcej          | 5 637    | 5 950    | 6 114    |

Źródło: Bank Danych Lokalnych GUS

W badanych latach liczba mieszkańców powiatu słupskiego kształtuje się na bardzo podobnym poziomie. Mężczyźni są grupą nieznacznie dominującą. Zdecydowaną większość mieszkańców powiatu słupskiego stanowią osoby w wieku produkcyjnym. Należy podkreślić, iż w badanych latach maleje liczba dzieci oraz osób w wieku produkcyjnym, natomiast rośnie liczba mieszkańców w wieku poprodukcyjnym.

## 3. Struktura rodzinnej pieczy zastępczej w powiecie słupskim

Rodzina zastępcza to oparta na modelu wychowania rodzinnego forma pieczy zastępczej nad dziećmi i młodzieżą pozbawionymi trwale lub czasowo opieki rodziców biologicznych, która w wypełnianiu swoich funkcji kieruje się dobrem przyjętego dziecka

i poszanowaniem jego praw. Rodzina zastępcza zapewnia dziecku warunki rozwoju i wychowania odpowiednie do jego stanu zdrowia i poziomu rozwoju, w tym: odpowiednie warunki bytowe, możliwości rozwoju fizycznego i społecznego, możliwości zaspakajania indywidualnych potrzeb dziecka, właściwej edukacji i rozwoju zainteresowań, odpowiednie warunki do odpoczynku i organizacji czasu wolnego.

Formami rodzinnej pieczy zastępczej są: rodzina zastępcza i rodzinny dom dziecka. Rodziny zastępcze dzielą się na: spokrewnione, które tworzą małżonkowie lub osoba będąca wstępnym lub rodzeństwem dziecka, niezawodowe i zawodowe, w tym zawodowe pełniące funkcję pogotowia rodzinnego i zawodowe specjalistyczne. Rodziny niezawodowe, zawodowe oraz rodzinne domy dziecka tworzą małżeństwa lub osoby niepozostające w związku małżeńskim, niebędące wstępnymi lub rodzeństwem dziecka. W rodzinach zawodowych i niezawodowych możliwe jest umieszczenie do trójki dzieci, natomiast w rodzinnych domach dziecka ośmiorgo. Przekroczenie ww. limitów jest możliwe w razie konieczności umieszczenia rodzeństwa, jednakże musi odbyć się to za zgodą odpowiednio rodziny zastępczej lub prowadzącego rodzinny dom dziecka i uzyskaniu pozytywnej opinii koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej.

Tabela 2.

*Liczba rodzin zastępczych w powiecie słupskim w latach 2017 – 2019 (stan na 31.12 każdego roku)*

| <b>RODZINNA PIECZA ZASTĘPCZA – OGÓŁEM</b> |             |             |             |
|-------------------------------------------|-------------|-------------|-------------|
| <b>Wyszczególnienie</b>                   | <b>2017</b> | <b>2018</b> | <b>2019</b> |
| Liczba rodzin                             | 148         | 150         | 146         |
| Liczba dzieci umieszczonych w rodzinach   | 249         | 251         | 245         |
| <b>RODZINY SPOKREWNIONE Z DZIECKIEM</b>   |             |             |             |
| Liczba rodzin                             | 93          | 99          | 98          |
| Liczba dzieci umieszczonych w rodzinach   | 123         | 131         | 129         |
| <b>RODZINY ZASTĘPCZE NIEZAWODOWE</b>      |             |             |             |
| Liczba rodzin                             | 39          | 35          | 29          |
| Liczba dzieci umieszczonych w rodzinach   | 59          | 52          | 45          |
| <b>RODZINY ZASTĘPCZE ZAWODOWE</b>         |             |             |             |

|                                                                |    |    |    |
|----------------------------------------------------------------|----|----|----|
| Liczba rodzin                                                  | 5  | 4  | 7  |
| Liczba dzieci umieszczonych w rodzinach                        | 13 | 8  | 12 |
| <b>RODZINY ZASTĘPCZE SPECJALISTYCZNE</b>                       |    |    |    |
| Liczba rodzin                                                  | 1  | 1  | 1  |
| Liczba dzieci umieszczonych w rodzinach                        | 3  | 2  | 3  |
| <b>RODZINY ZASTĘPCZE PEŁNIĄCE FUNKCJĘ POGOTOWIA RODZINNEGO</b> |    |    |    |
| Liczba rodzin                                                  | 4  | 3  | 3  |
| Liczba dzieci umieszczonych w rodzinach                        | 16 | 6  | 7  |
| <b>RODZINNE DOMY DZIECKA</b>                                   |    |    |    |
| Liczba rodzin                                                  | 6  | 8  | 8  |
| Liczba dzieci umieszczonych w rodzinach                        | 35 | 52 | 49 |

Źródło: Ocena zasobów pomocy społecznej za rok 2019

W badanych latach ogólna liczba rodzin zastępczych kształtuje się na podobnym poziomie. Nastąpił spadek liczby rodzin niezawodowych, natomiast wzrasta liczba rodzin zawodowych oraz rodzinnych domów dziecka. W ogólnej liczbie rodzin zastępczych dominują rodziny spokrewnione z dzieckiem.

Wg stanu na dzień 31 grudnia 2019 roku w powiecie słupskim funkcjonowało 146 rodzin zastępczych i RDD z 245 dziećmi w nich przebywającymi, w tym 98 to rodziny spokrewnione ze 129 dziećmi, 29 to rodziny niezawodowe z 45 dziećmi, 7 to rodziny zawodowe z 12 dziećmi, 1 rodzina zastępcza zawodowa specjalistyczna z 3 dziećmi, 3 to rodziny zawodowe pełniące funkcję pogotowia rodzinnego z 7 przebywającymi w nich dziećmi oraz 8 rodzinnych domów dziecka z 49 dziećmi.

Tabela 3.

**Rodziny zastępcze ustanowione i rozwiązane w roku 2017**

| Rodziny zastępcze | Liczba                         |                                                           |                               |                                                                  |
|-------------------|--------------------------------|-----------------------------------------------------------|-------------------------------|------------------------------------------------------------------|
|                   | rodzin ustanowionych w 2017 r. | *dzieci umieszczonych w rodzinach zastępczych/RDD 2017 r. | rodzin rozwiązanych w 2017 r. | dzieci i osoby pełnoletnie, które opuściły rodziny zastępcze/RDD |
| Spokrewnione      | 6                              | 5                                                         | 16                            | 19                                                               |
| Niezawodowe       | 8                              | 15                                                        | 5                             | 16                                                               |
| Zawodowe          | 3                              | 2                                                         | 0                             | 6                                                                |

|                       |           |           |           |           |
|-----------------------|-----------|-----------|-----------|-----------|
| Specjalistyczna       | 0         | 0         | 0         | 0         |
| Pogotowia rodzinne    | 0         | 10        | 1         | 3         |
| Rodzinne domy dziecka | 1         | 0         | 1         | 5         |
| <b>Razem</b>          | <b>18</b> | <b>32</b> | <b>23</b> | <b>49</b> |

\*uwzględniono dzieci, które w roku sprawozdawczym po raz pierwszy zostały umieszczone w pieczy zastępczej

Źródło: Sprawozdanie z działalności Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Słupsku za rok 2017

Tabela 4.

**Rodziny zastępcze ustanowione i rozwiązane w roku 2018**

| Rodziny zastępcze     | Liczba                         |                                                           |                               |                                                                  |
|-----------------------|--------------------------------|-----------------------------------------------------------|-------------------------------|------------------------------------------------------------------|
|                       | rodzin ustanowionych w 2018 r. | *dzieci umieszczonych w rodzinach zastępczych/RDD 2018 r. | rodzin rozwiązanych w 2018 r. | dzieci i osoby pełnoletnie, które opuściły rodziny zastępcze/RDD |
| Spokrewnione          | 18                             | 28                                                        | 12                            | 15                                                               |
| Niezawodowe           | 3                              | 3                                                         | 6                             | 7                                                                |
| Zawodowe              | 0                              | 0                                                         | 0                             | 1                                                                |
| Specjalistyczna       | 0                              | 0                                                         | 0                             | 0                                                                |
| Pogotowia rodzinne    | 0                              | 12                                                        | 0                             | 15                                                               |
| Rodzinne domy dziecka | 0                              | 7                                                         | 1                             | 11                                                               |
| <b>Razem</b>          | <b>21</b>                      | <b>50</b>                                                 | <b>19</b>                     | <b>49</b>                                                        |

\*uwzględniono dzieci, które w roku sprawozdawczym po raz pierwszy zostały umieszczone w pieczy zastępczej oraz dzieci, które opuściły rodzinną pieczę zastępczą

Źródło: Sprawozdanie z działalności Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Słupsku za rok 2018

Tabela 5.

**Rodziny zastępcze ustanowione i rozwiązane w roku 2019**

| Rodziny zastępcze  | Liczba               |                                 |                     |                                 |
|--------------------|----------------------|---------------------------------|---------------------|---------------------------------|
|                    | rodzin ustanowionych | dzieci umieszczonych w RZ i RDD | rodzin rozwiązanych | dzieci, które opuściły RZ i RDD |
| Spokrewnione       | 15                   | 19                              | 17                  | 19                              |
| Niezawodowe        | 2                    | 5                               | 4                   | 8                               |
| Zawodowe           | 0                    | 0                               | 0                   | 2                               |
| Specjalistyczna    | 0                    | 1                               | 0                   | 0                               |
| Pogotowia rodzinne | 0                    | 11                              | 0                   | 10                              |
| RDD                | 0                    | 4                               | 0                   | 7                               |
| <b>Razem</b>       | <b>17</b>            | <b>40</b>                       | <b>21</b>           | <b>46</b>                       |

Źródło: Sprawozdanie z działalności Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Słupsku za rok 2019

W 2017 r. w zawodowych formach pieczy zastępczej umieszczono 12 dzieci, w 2018 – 19, w 2019 – 16 dzieci. Liczba zawodowych form pieczy zastępczej jednak rośnie nieznacznie. W 2017 w powiecie powstały 3 rodziny zawodowe i 1 rodzinny dom dziecka, w 2018 – 3 rodziny zawodowe przekwalifikowano w rodzinne domy dziecka, powstała 1 rodzina zastępcza zawodowa, w 2019 – utworzono 3 rodziny zastępcze zawodowe (przekształcenie z niezawodowych). Dane te potwierdzają, że kandydatów do sprawowania funkcji rodziny zawodowej lub rodzinnego domu dziecka jest niewiele, co rodzi potrzebę wspierania i umacniania istniejących form pieczy zastępczej. Tym bardziej, iż wielu z rodziców zastępczych zawodowych i rodzinnych domów dziecka sprawuje swoją funkcję od wielu lat – 5 powyżej 10 lat, 4 od 5 do 10 lat, 6 od 3 do 5 lat. W przypadku rodzin niezawodowych 53 % to rodziny, które sprawują swoją funkcję powyżej 3 lat. Rodzice zastępczy podejmują się opieki nad dziećmi, u których uwidaczniają się zaburzenia rozwoju wynikające z zaniedbań lub odrzucenia przez rodziców biologicznych. Problemy wychowawcze związane z pieczą zastępczą mają odmienny charakter od tego, który rodzice zastępczy znają z opieki nad swoimi dziećmi. Trudne do przewidzenia zachowania, wynikające głównie z warunków w jakich dotychczas dziecko funkcjonowało często u rodziców zastępczych wywołują poczucie, że ich umiejętności są niewystarczające, wymagają uzupełnienia wiedzy o danym problemie. Sprawowanie opieki nad kilkorgiem dzieci może powodować problemy w funkcjonowaniu rodziny i konieczność wspierania jej w sprawowaniu tej funkcji. Rodziny zawodowe i RDD często mają niestabilną sytuację rodzinną, bowiem w przypadku konieczności umieszczenia dzieci w pieczy zastępczej proszone są o przyjęcie kolejnych. Są to zazwyczaj sytuacje nagłe, wymagające szybkiej interwencji. Pojawienie się nowego dziecka/dzieci/licznych rodzeństw prowadzi do zmian w dotychczasowym życiu rodziny zastępczej, niejednokrotnie powoduje kryzys w rodzinie. Sprzyja to gromadzeniu negatywnych uczuć, frustracji, bezradności, a w następstwie może doprowadzić do pogorszenia funkcjonowania tych rodzin. Dlatego wymagają one ciągłego wspierania, szkolenia, analizy form pracy w celu wzmocnienia i przeciwdziałania zmęczeniu wynikającemu z tak trudnej i wyczerpującej roli. Nieumiejętność rozwiązywania problemów może powodować rezygnację z opieki nad dziećmi, konsekwencją czego może być umieszczenie starszych dzieci w placówkach opiekuńczo – wychowawczych.

W strukturze osób sprawujących funkcję rodziny zastępczej i RDD według stanu na dzień 31.12.2019 r. przeważały kobiety. Było ich 137, natomiast mężczyzn było 99.

Analizując strukturę rodzin zastępczych – 90 stanowiły małżeństwa, 47 rodzin kobiety, 9 rodzin to mężczyźni.

Tabela 6.

*Wiek rodziców zastępczych i prowadzących rodzinne domy dziecka (stan na 31.12.2019)*

| Wiek rodziców zastępczych | Forma rodzinnej pieczy zastępczej |             |                          |          |                    |          |
|---------------------------|-----------------------------------|-------------|--------------------------|----------|--------------------|----------|
|                           | Spokrewniona                      | Niezawodowa | Zawodowa specjalistyczna | Zawodowa | Pogotowie rodzinne | RDD      |
| do 21 lat                 | 2                                 | 0           | 0                        | 0        | 0                  | 0        |
| 22 – 30                   | 10                                | 0           | 0                        | 0        | 0                  | 0        |
| 31 – 40                   | 2                                 | 10          | 0                        | 0        | 1                  | 0        |
| 41 – 50                   | 10                                | 11          | 0                        | 4        | 0                  | 5        |
| 51 – 60                   | 27                                | 6           | 1                        | 3        | 2                  | 1        |
| 61 – 70                   | 32                                | 2           | 0                        | 0        | 0                  | 2        |
| 71 i więcej               | 15                                | 0           | 0                        | 0        | 0                  | 0        |
| <b>Razem</b>              | <b>98</b>                         | <b>29</b>   | <b>1</b>                 | <b>7</b> | <b>3</b>           | <b>8</b> |

Źródło: Sprawozdanie z działalności Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Słupsku za rok 2019

Tabela 7.

*Liczba dzieci umieszczonych w rodzinach zastępczych (stan na 31.12.2019)*

| Struktura RZ/ RDD | Forma rodzinnej pieczy zastępczej |            |             |           |                      |          |          |           |                    |          |          |           |
|-------------------|-----------------------------------|------------|-------------|-----------|----------------------|----------|----------|-----------|--------------------|----------|----------|-----------|
|                   | Spokrewniona                      |            | Niezarodowa |           | Zawodowa specjalist. |          | Zawodowa |           | Pogotowie rodzinna |          | RDD      |           |
| Rodziny z:        | Rodziny                           | Dzieci     | Rodziny     | Dzieci    | Rodziny              | Dzieci   | Rodziny  | Dzieci    | Rodziny            | Dzieci   | Rodziny  | Dzieci    |
| bez dzieci        | 0                                 | 0          | 0           | 0         | 0                    | 0        | 1        | 0         | 0                  | 0        | 0        | 0         |
| 1 dziecko         | 72                                | 72         | 20          | 20        | 0                    | 0        | 2        | 2         | 0                  | 0        | 0        | 0         |
| 2 dzieci          | 21                                | 42         | 5           | 10        | 0                    | 0        | 2        | 4         | 2                  | 4        | 0        | 0         |
| 3 dzieci          | 5                                 | 15         | 3           | 9         | 1                    | 3        | 2        | 6         | 1                  | 3        | 1        | 3         |
| 4 dzieci          | 0                                 | 0          | 0           | 0         | 0                    | 0        | 0        | 0         | 0                  | 0        | 1        | 4         |
| 5 dzieci          | 0                                 | 0          | 0           | 0         | 0                    | 0        | 0        | 0         | 0                  | 0        | 1        | 5         |
| 6 dzieci          | 0                                 | 0          | 1           | 6         | 0                    | 0        | 0        | 0         | 0                  | 0        | 1        | 6         |
| 7 dzieci          | 0                                 | 0          | 0           | 0         | 0                    | 0        | 0        | 0         | 0                  | 0        | 2        | 14        |
| 8 i więcej        | 0                                 | 0          | 0           | 0         | 0                    | 0        | 0        | 0         | 0                  | 0        | 2        | 17        |
| <b>Razem</b>      | <b>98</b>                         | <b>129</b> | <b>29</b>   | <b>45</b> | <b>1</b>             | <b>3</b> | <b>7</b> | <b>12</b> | <b>3</b>           | <b>7</b> | <b>8</b> | <b>49</b> |

Źródło: Sprawozdanie z działalności Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Słupsku za rok 2019

Tabela 8.

*Wiek dzieci umieszczonych w rodzinach zastępczych (stan na 31.12.2019)*

| Wiek dziecka | Forma rodzinnej pieczy zastępczej |             |                          |          |                    |     |
|--------------|-----------------------------------|-------------|--------------------------|----------|--------------------|-----|
|              | Spokrewniona                      | Niezawodowa | Zawodowa specjalistyczna | Zawodowa | Pogotowie rodzinne | RDD |
| 0            | 0                                 | 0           | 0                        | 0        | 2                  | 0   |
| 1 – 3        | 5                                 | 1           | 1                        | 3        | 2                  | 6   |

|              |            |           |          |           |          |           |
|--------------|------------|-----------|----------|-----------|----------|-----------|
| 4 – 6        | 10         | 1         | 0        | 2         | 2        | 8         |
| 7 – 13       | 46         | 20        | 2        | 6         | 1        | 22        |
| 14 – 17      | 47         | 17        | 0        | 0         | 0        | 8         |
| 18 – 24      | 21         | 6         | 0        | 1         | 0        | 5         |
| <b>Razem</b> | <b>129</b> | <b>45</b> | <b>3</b> | <b>12</b> | <b>7</b> | <b>49</b> |

Źródło: Sprawozdanie z działalności Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Słupsku za rok 2019

Struktura wiekowa osób sprawujących funkcję rodziny zastępczej jest bardzo zróżnicowana. W przypadku rodzin spokrewnionych dominują osoby w wieku 61 – 70 lat. W przypadku zawodowych form pieczy zastępczej 40 % osób, z którymi zawarte są umowy jest w wieku powyżej 51 lat. Największą liczbę dzieci przebywających w rodzinach zastępczych stanowią dzieci w wieku od 7 do 13 oraz od 14 do 17 lat. Najliczniejsze są rodzinne domy dziecka, co wynika z formy sprawowanej pieczy zastępczej, która dopuszcza umieszczenie w niej równocześnie ośmiorga dzieci.

Rodziny zastępcze zawodowe i rodzinne domy dziecka sprawują swoją funkcję od wielu lat: 4 rodziny powyżej 10 lat, 4 rodziny od 5 do 10 lat, 6 rodzin od 3 do 5. W przypadku rodzin niezawodowych 53 % to rodziny, które sprawują swoją funkcję powyżej 3 lat.

Tabela 9.

**Podział dzieci pozostających w rodzinnej pieczy zastępczej ze względu na płeć w latach 2017 – 2019 (stan na 31.12 każdego roku)**

| Płeć dzieci                                                    | 2017        |            | 2018        |            | 2019        |            |
|----------------------------------------------------------------|-------------|------------|-------------|------------|-------------|------------|
|                                                                | Dziewczynki | Chłopcy    | Dziewczynki | Chłopcy    | Dziewczynki | Chłopcy    |
| <b>Rodzina zastępcza spokrewniona</b>                          | 62          | 61         | 64          | 67         | 59          | 70         |
| <b>Rodzina zastępcza niezawodowa</b>                           | 25          | 34         | 29          | 23         | 22          | 23         |
| <b>Rodzina zastępcza zawodowa specjalistyczna</b>              | 2           | 1          | 1           | 1          | 2           | 1          |
| <b>Rodzina zastępcza zawodowa</b>                              | 5           | 8          | 5           | 3          | 8           | 4          |
| <b>Rodzina zastępcza pełniąca funkcję pogotowia rodzinnego</b> | 8           | 8          | 2           | 4          | 4           | 3          |
| <b>Rodzinne Domy Dziecka</b>                                   | 17          | 18         | 21          | 31         | 21          | 28         |
| <b>Razem</b>                                                   | <b>119</b>  | <b>130</b> | <b>122</b>  | <b>129</b> | <b>116</b>  | <b>129</b> |

Źródło: Sprawozdanie z działalności PCPR w Słupsku za rok 2017 – 2019

W powiecie słupskim na dzień 31.12.2019 r. w rodzinnej pieczy zastępczej przebywało 245 dzieci (116 dziewczynek, 129 chłopców). Najliczniejszą grupę stanowiły dzieci w wieku 7 – 13 lat (40 %) i 14 – 17 lat (29 %). Według stanu na dzień 31.12.2019 r. największą liczbę dzieci miały rodzinne domy dziecka – w dwóch z nich przebywało po 8 dzieci, w dwóch po 7. W rodzinach zawodowych przebywało od 1 do 3 dzieci. W spokrewnionych i niezawodowych dominują rodziny sprawujące opiekę nad 1 lub 2 dzieci.

Tabela 10.

*Liczba dzieci z orzeczeniem o niepełnosprawności pozostających w rodzinnej pieczy zastępczej w latach 2017 – 2019 (stan na 31.12 każdego roku)*

| Wyszczególnienie                                        | 2017      | 2018      | 2019      |
|---------------------------------------------------------|-----------|-----------|-----------|
| Rodzina zastępcza spokrewniona                          | 18        | 15        | 13        |
| Rodzina zastępcza niezawodowa                           | 8         | 9         | 5         |
| Rodzina zastępcza zawodowa specjalistyczna              | 3         | 2         | 3         |
| Rodzina zastępcza zawodowa                              | 3         | 3         | 3         |
| Rodzina zastępcza pełniąca funkcję pogotowia rodzinnego | 1         | 0         | 5         |
| Rodzinne Domy Dziecka                                   | 2         | 7         | 3         |
| <b>Razem</b>                                            | <b>35</b> | <b>36</b> | <b>32</b> |

Źródło: Sprawozdanie z działalności PCPR w Słupsku za rok 2017 – 2019

Prawie 15 % dzieci z pieczy zastępczej to dzieci niepełnosprawne, natomiast ponad połowa to dzieci wymagające wsparcia specjalistycznego ze względu na zaburzenia emocjonalne i problemy z funkcjonowaniem społecznym.

W 2019 roku w pieczy zastępczej w powiecie słupskim umieszczono 50 dzieci, w tym w pieczy rodzinnej 40, instytucjonalnej 10, w 2018 – 71, 2017 – 49. Głównymi powodami umieszczenia dzieci w pieczy zastępczej jest: uzależnienie rodziców biologicznych od alkoholu 65%, bezradność w sprawach opiekuńczo – wychowawczych 18%, pólśieroctwo 7%. Jak wskazują statystyki bezradność w sprawach opiekuńczo – wychowawczych jest istotnym problemem powodującym rozdzielanie dzieci od rodziców biologicznych. Jest to szczególnie trudna sytuacja dla dzieci, powodująca stres, często wycofanie i brak chęci do kontaktów społecznych, a także uaktywnienie różnego rodzaju zaburzeń. Niekorzystnie

również wypadają statystyki dotyczące mobilizacji rodziców biologicznych po umieszczeniu dzieci w pieczy zastępczej. Bardzo niewielka liczba rodziców podejmuje jakiegokolwiek działania w celu odzyskania opieki nad dziećmi. Większość nie chce współpracować rezygnuje ze wsparcia asystenta rodziny, z oporem przyjmuje jakiegokolwiek wsparcie.

Tabela 11.

**Liczba dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej w latach 2017 – 2019 (stan na cały rok)**

| <b>DZIECI UMIESZCZONE W PIECZY ZASTĘPCZEJ</b>                    |             |             |             |
|------------------------------------------------------------------|-------------|-------------|-------------|
| <b>Wyszczególnienie</b>                                          | <b>2017</b> | <b>2018</b> | <b>2019</b> |
| Liczba dzieci umieszczonych w rodzinnej pieczy zastępczej        | 32          | 50          | 40          |
| Liczba dzieci umieszczonych w instytucjonalnej pieczy zastępczej | 17          | 21          | 10          |
| <b>OGÓŁEM</b>                                                    | <b>49</b>   | <b>71</b>   | <b>50</b>   |

Źródło: Sprawozdanie z działalności PCPR w Słupsku za rok 2017 – 2019

W 2019 r. 17 dzieci powróciło pod opiekę rodziców biologicznych, w 2018 – 10, w 2017 – 6. Dane te potwierdzają konieczność intensywnych oddziaływań kierowanych do rodzin przeżywających trudności opiekuńczo –wychowawcze, a także wsparcia rodzin starających się o odzyskanie dzieci.

Tabela 12.

**Liczba dzieci, które powróciły do rodzin biologicznych z rodzinnej pieczy zastępczej w latach 2017 – 2019 (stan na cały rok, procent wyliczony w stosunku do liczby dzieci w pieczy wg stanu na 31.12 każdego roku)**

| <b>POWROTY DZIECI Z PIECZY RODZINNEJ DO RODZIN BIOLOGICZNYCH</b>  |             |             |             |
|-------------------------------------------------------------------|-------------|-------------|-------------|
| <b>Wyszczególnienie</b>                                           | <b>2017</b> | <b>2018</b> | <b>2019</b> |
| Liczba dzieci, które powróciły do rodzin biologicznych            | 6           | 10          | 13          |
| Procent dzieci powracających w stosunku do liczby dzieci w pieczy | 2,41 %      | 3,98 %      | 5,31 %      |

Źródło: Sprawozdanie z działalności PCPR w Słupsku za rok 2017 – 2019

Z rodzinami zastępczymi oraz rodzinnymi domami dziecka współpracują koordynatorzy rodzinnej pieczy zastępczej. Realizują oni zadania związane z udzielaniem pomocy rodzinom zastępczym w realizacji zadań wynikających z pieczy zastępczej, pomocy w nawiązaniu wzajemnego kontaktu, zapewnienia dostępu do specjalistycznej pomocy dla

dzieci, w tym psychologicznej, reedukacyjnej i rehabilitacyjnej, a także udzielania wsparcia pełnoletnim wychowankom rodzinnych form pieczy zastępczej.

Tabela 13.

**Koordynatorzy rodzinnej pieczy zastępczej zatrudnieni w latach 2017 – 2019 (stan na 31.12 każdego roku)**

| <b>KOORDYNTOR RODZINNEJ PIECZY ZASTĘPCZEJ</b> |             |             |             |
|-----------------------------------------------|-------------|-------------|-------------|
| <b>Badane lata</b>                            | <b>2017</b> | <b>2018</b> | <b>2019</b> |
| Liczba koordynatorów                          | 7           | 6           | 8           |

Źródło: Ocena zasobów pomocy społecznej za rok 2019

Nie wszystkie rodziny otrzymują wsparcie koordynatora. Mimo limitu 15 rodzin do współpracy ze względu na złożoność problemów koordynator nie ma wystarczająco dużo czasu na wsparcie rodzin i dzieci, a przede wszystkim nie ma narzędzi w postaci usług społecznych, tj. możliwości skierowania dziecka na wyjazd terapeutyczny, zapewnienia wsparcia edukacyjnego, psychologicznego w szerokim zakresie, a także szkoleniowo – warsztatowego.

#### 4. Usamodzielniani wychowankowie

Osoby opuszczające rodziny zastępcze i placówki opiekuńczo – wychowawcze mają możliwość otrzymania pomocy finansowej, a także poradnictwa w oparciu o przepisy ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej. Z pomocy pieniężnej na usamodzielnienie, kontynuowanie nauki i zagospodarowanie mogą skorzystać, w przypadku gdy umieszczenie w pieczy zastępczej nastąpiło na podstawie orzeczenia sądu. Warunkiem otrzymania pomocy jest minimum trzyletni pobyt w rodzinie spokrewnionej lub minimum roczny w rodzinie zastępczej niezawodowej, zawodowej, rodzinnym domu dziecka, placówce opiekuńczo– wychowawczej lub regionalnej placówce opiekuńczo – terapeutycznej.

Tabela 14.

**Usamodzielniani wychowankowie w pieczy zastępczej (rodzinnej i instytucjonalnej) w latach 2017 – 2019 (stan na 31.12 każdego roku)**

| <b>USAMODZIELNIENIA</b>                      |             |             |             |
|----------------------------------------------|-------------|-------------|-------------|
| <b>Badane lata</b>                           | <b>2017</b> | <b>2018</b> | <b>2019</b> |
| <b>INDYWIDUALNY PROGRAM USAMODZIELNIENIA</b> |             |             |             |
| Liczba osób                                  | 143         | 162         | 187         |

| <b>WERYFIKACJA INDYWIDUALNEGO PROGRAMU USAMODZIELNIENIA</b>                 |     |     |     |
|-----------------------------------------------------------------------------|-----|-----|-----|
| Liczba weryfikacji                                                          | 24  | 25  | 32  |
| <b>PEŁNOLETNIE OSOBY OPUSZCZAJACE RODZINY ZASTĘPCZE</b>                     |     |     |     |
| Liczba osób                                                                 | 56  | 45  | 51  |
| Liczba świadczeń                                                            | 509 | 479 | 497 |
| W TYM:                                                                      |     |     |     |
| POMOC PIENIĘŻNA NA USAMODZIELNIENIE                                         |     |     |     |
| Liczba osób                                                                 | 4   | 3   | 5   |
| Liczba świadczeń                                                            | 4   | 3   | 5   |
| POMOC PIENIĘŻNA NA KONTYNUOWANIE NAUKI                                      |     |     |     |
| Liczba osób                                                                 | 52  | 42  | 43  |
| Liczba świadczeń                                                            | 499 | 465 | 489 |
| POMOC PIENIĘŻNA NA ZAGOSPODAROWANIE                                         |     |     |     |
| Liczba osób                                                                 | 6   | 11  | 3   |
| Liczba świadczeń                                                            | 6   | 11  | 3   |
| <b>PEŁNOLETNIE OSOBY OPUSZCZAJACE PLACÓWKI<br/>OPIEKUŃCZO – WYCHOWAWCZE</b> |     |     |     |
| Liczba osób                                                                 | 18  | 17  | 25  |
| Liczba świadczeń                                                            | 157 | 156 | 223 |
| W TYM:                                                                      |     |     |     |
| POMOC PIENIĘŻNA NA USAMODZIELNIENIE                                         |     |     |     |
| Liczba osób                                                                 | 4   | 0   | 2   |
| Liczba świadczeń                                                            | 4   | 0   | 2   |
| POMOC PIENIĘŻNA NA KONTYNUOWANIE NAUKI                                      |     |     |     |
| Liczba osób                                                                 | 18  | 14  | 23  |
| Liczba świadczeń                                                            | 152 | 153 | 218 |
| POMOC PIENIĘŻNA NA ZAGOSPODAROWANIE                                         |     |     |     |
| Liczba osób                                                                 | 3   | 2   | 3   |
| Liczba świadczeń                                                            | 3   | 2   | 3   |

Źródło: Ocena zasobów pomocy społecznej za rok 2019.

Wychowankowie przebywający w pieczy zastępczej najpóźniej dwa miesiące przed uzyskaniem pełnoletności wspólnie z opiekunem usamodzielnienia opracowują indywidualny program usamodzielniania. W 2019 roku w powiecie słupskim funkcjonowało 187 indywidualnych planów pomocy, w 2018 – 162. Prawie 20 % z nich każdego roku jest

modyfikowanych ze względu na zmianę sytuacji osobistej wychowanka, co wskazuje na niestabilność procesu usamodzielnienia i dużą zmienność podejmowanych decyzji przez młodych ludzi. Zmieniają oni szkoły, miejsca zamieszkania, nie potrafią rozwiązywać przejściowych problemów, nie mają wsparcia w bliskich, wchodzą w nieprzemysłane związki. Nie wszyscy wychowankowie podejmują współpracę w zakresie realizacji indywidualnego planu usamodzielnienia, co również potwierdza że ich silne negatywne doświadczenia życiowe nie sprzyjają stabilizacji, powodują wycofanie z funkcjonowania społecznego i brak wiedzy o dorosłym samodzielnym życiu.

W roku 2019 pieczę zastępczą (rodzinną i instytucjonalną) opuściło 36 osób usamodzielnianych (16 kobiet, 20 mężczyzn), z czego 20 osób kontynuuje naukę, w roku 2018 pieczę opuściło 12 osób (6 kobiet, 1 mężczyzna), 9 z nich kontynuowało naukę.

Prezentowane dane, analiza IPU i doświadczenia w pracy z usamodzielnianymi pokazują, że dla sukcesu procesu usamodzielnienia młodzież musi poznać istotę usamodzielnienia, nabywać umiejętności społeczne niezbędne do samodzielnego życia, mieć stałe wsparcie w dorastaniu. Aktywizowanie w różnych formach działalności, niwelowanie barier daje pozytywne efekty, umożliwia nawiązanie pozytywnych relacji, przejęcie prawidłowych wzorców postępowania.

## **5. Wnioski**

Rodzinną pieczę zastępczą wymaga dalszego rozwoju. W związku z ograniczeniami wiekowymi dzieci umieszczanych w instytucjonalnej pieczy zastępczej, wprowadzonymi ograniczeniami w procedurach adopcyjnych oraz trendem zmierzającym do deinstytucjonalizacji konieczny jest dalszy rozwój rodzinnych form pieczy zastępczej. Wprawdzie w ostatnich latach w powiecie ślępskim nastąpił wzrost liczby zawodowych rodzin zastępczych i rodzinnych domów dziecka, jednakże potrzeby w tym zakresie nadal występują. Istnieje również silna potrzeba organizowania specjalistycznych form pieczy zastępczej ze względu na rosnącą liczbę dzieci niepełnosprawnych umieszczanych poza rodziną biologiczną. Koniecznym jest, więc rozszerzenie sieci rodzinnych form pieczy zastępczej i zwiększenie liczby miejsc w zawodowych rodzinach zastępczych, rodzinnych domach dziecka, a także wzmocnienie kompetencji wychowawczych rodziców zastępczych.

Ważnym elementem pracy z rodzinami jest przeciwdziałanie wypaleniu zawodowemu. Intensywnej pracy oraz stworzenia dogodnych warunków do jej prowadzenia wymaga również wspieranie rodzin biologicznych w odzyskiwaniu zdolności do sprawowania opieki

nad dziećmi umieszczonymi w pieczy zastępczej w celu dalszego wzrostu liczby dzieci powracających do rodzin biologicznych.

Wzmocnienia społecznego i wsparcia psychoedukacyjnego wymagają dzieci przebywające w pieczy zastępczej, natomiast usamodzielniani wychowankowie powinni być wyposażeni w odpowiednie kompetencje społeczne oraz zawodowe.